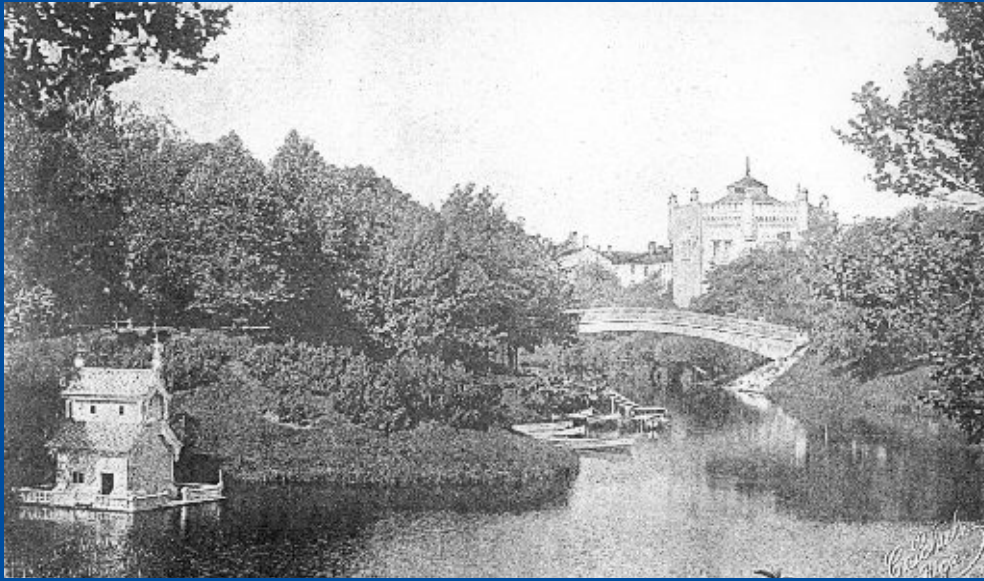

Ieskats gāzes nozares vēsturē Latvijā

2002. gadā bija aizritējuši 140 gadi kopš brīža, kas uzskatāms par Latvijas gazifikācijas sākumu, - pirmā gāzes fabrika Rīgā tika uzcelta 1862. gadā, pēc 20 gadiem uzbūvēja arī fabriku Liepājā. Kopš tā laika Latvijas gāzes uzņēmumi ir pārdzīvojuši daudzas tehnoloģiskas un juridiskas pārmaiņas. Kā Latvijas pirmo gāzes fabriku vēsturisks pēctecis un visu šo pārvērtību rezultāts šodien ir izveidojies viens no ietekmīgākajiem uzņēmumiem Latvijas ekonomikā - akciju sabiedrība "Latvijas Gāze". Tādu uzņēmumu, kas Latvijas apstākļos, pārdzīvojot karus, revolūcijas un okupācijas, var lepoties ar tik senu vēsturi un tradīcijām, nebūt nav daudz.

19. gadsimts pasauli un tās veco kārtību satricināja neatgriezeniski. Kapitālisms ieradās nomainīt feodālismu, nesot līdzīgas pārmaiņas, ko mēdz saistīt ar progresa vārdu. Augošajām lielpilsētām bija raksturīgas laikmetīgas attīstības prasības, un par vienu no tālaika ieguvumiem kļuva pilsētu apgaismojums, viduslaiku laternu vārās sveces liesmas nomainot modernai tehnoloģijai. Jautājums par pilsētas apgaismojuma modernizēšanas nepieciešamību, ieviešot gāzes gaismu morāli novecojušās sveču laternu sistēmas vietā, Rīgā tika izvirzīts jau 19. gadsimta 30. gados. Reāli šī jautājuma risināšanas mēģinājumi sākās 40. gadu vidū, kad 1844. gadā Rīgas rāte saņēma oficiālu civilgubernatora priekšlikumu gāzes apgaismojuma ierīkošanai. Lai veicinātu Rīgas gāzes fabrikas projekta izstrādi, tika izveidota ģilžu komisija. Reālais Rīgas gāzes fabrikas darbības sākuma laiks sakrīta ar objektīvu vēsturisku situāciju. 19. gadsimta vidū Latvijā aizsākās urbanizācijas process, mainot sociālekonomisko attiecību struktūru: pilsētas strauji industrializējās, cits pēc cita radās jauni uzņēmumi, dibinājās pirmās bankas un kredītsabiedrības, kā arī pirmā augstākā tehniskā mācību iestāde, mainījās pilsētu pārvalžu sistēma, radās jauni sakaru līdzekļi (Rīgas biržas komitejai piederēja pirmā telegrāfa līnija Krievijā). Fabrikas jautājuma risināšana tika atsākta 1857. gadā reizē ar viduslaiku nocietinājumu vaļņu nojaukšanu, kas Rīgai beidzot deva lielpilsētas attīstības vērienu. 1858. gadā Rīgas rāte saņēma Vidzemes ģenerālgubernatora atļauju gāzes apgaismes ierīkošanai pilsētā, bet 1859. gadā Rīgas Gāzes un ūdensvada ierīkošanas komisija noslēdza pirmo sadarbības līgumu ar Berlīnes būvmeistaru Ādolfu Kīnelu vecāko par fabrikas inženiertehniskā projekta izstrādi. Nedaudz vēlāk - 1861. gadā Gāzes un ūdensvada iestādes izveidošanas komisijas 25. februāra sēdē nolēma Ādolfam Kīnelam vecākajam uzticēt iestādes izveidošanas virsvadību. Paradoksāli, ka šajā bulvāru loka ansamblī, skaistākajā pilsētas apstādījumu zonā, tolaik tika ierādīta vieta vienam no sava laika progresa iekarojumiem - Rīgas pirmās gāzes fabrikas būvei. 1861. gada 12. jūlijā (pēc vecā stila) kanāla malā pie Bastejkalna, Jēkaba ravelīna vietā, teritorijā, kas toreiz veidoja salu, svinīgi tika likts gāzes iestādes pamatakmens. Fabrikas ēku komplekss tagadējā Basteja bulvārī 1 ir daļēji saglabājies. Reizē ar gāzes iestādes būvi tika izveidota čuguna gāzesvadu sistēma: sākumā izbūvētais cauruļu tīkls sasniedza 28,5 km kopgarumu, un pa to tika piegādāta deggāze 678 laternām. Visu gāzes fabriku ēku kompleksos zīmīgākās un efektīvākās celtnes bija gāzes rezervuāri, kuros ūdenī peldoši zvanveida kupoli radīja spiedienu, novadot gāzi caurulēs. Šķietami skaidrais gāzes ieguves princips patiesībā pamatojas uz komplicētu ķīmisku un fizikālu procesu, un jau no 19. gadsimta Rīgas gāzes uzņēmumā darbojās ķīmijas laboratorija, nemītīgi attīstot gāzes un tās blakusproduktu ražošanas tehnoloģijas. Rīgas pirmās gāzes fabrikas plānotā vidējā jauda bija 2000 m³ gāzes diennaktī, bet maksimālā - 5700 m³ diennaktī. Tomēr neviens nebija spējis paredzēt, ka pilsētas attīstība un gāzes patēriņa pieaugums būs tik straujš. Jau nākamajos gados fabrikas jaudas nācās palielināt uz iekšējo rezervju rēķina, izbūvējot papildu retoršu krāsnis. 1874. gada 19. aprīlī sēdē Rīgas rāte pieņēma lēmumu par esošā gāzes uzņēmuma paplašināšanu un 6. maijā apstiprināja celtniecības vietu - gruntsgabalu kvartālā starp Bruņinieku un Matisa ielu galiem, bet 12. jūnijā tā pieņēma galīgo lēmumu par gāzes fabrikas filiāles būvniecību. 1875. gada janvārī otrā gāzes fabrika uzsāka darbu. Fabrikas maksimālās jaudas robeža bija aprēķināta 10 000 m³ gāzes diennaktī; tā tika sasniegta sešu gadu laikā, un fabriku atkal nācās paplašināt. Kapitāla pārbūve sākās 1882. gadā, un fabrikas kompleksa celtniecība turpinājās līdz pat 20. gadsimta sākumam. Pamazām visa gāzes ražošana pārbāzējās uz otro gāzes fabriku, un veco fabriku 1907. gadā slēdza.

"Pilsētas daļa starp centru un priekšpilsētu - parkā pie pilsētas kanāla paveras burvīgs skats uz gāzes fabriku ēkām. 1862. gadā pabeigta fabrika, kuras projektu izstrādājis Berlīnes gāzes fabriku direktors Kīnēls, vizuālo daļu paceļot pāri kokiem un graciozi veidotajam tiltiņam, piešķirot ainavai īpašu pievilcību un šarmu. Ir grūti iedomāties, ka astoņstāvu ēkās, kurās tīrīnās piliņi ar daudzām caurām un torniņiem, atrodas gāzes tvertne pilsētas apgaismošanai."

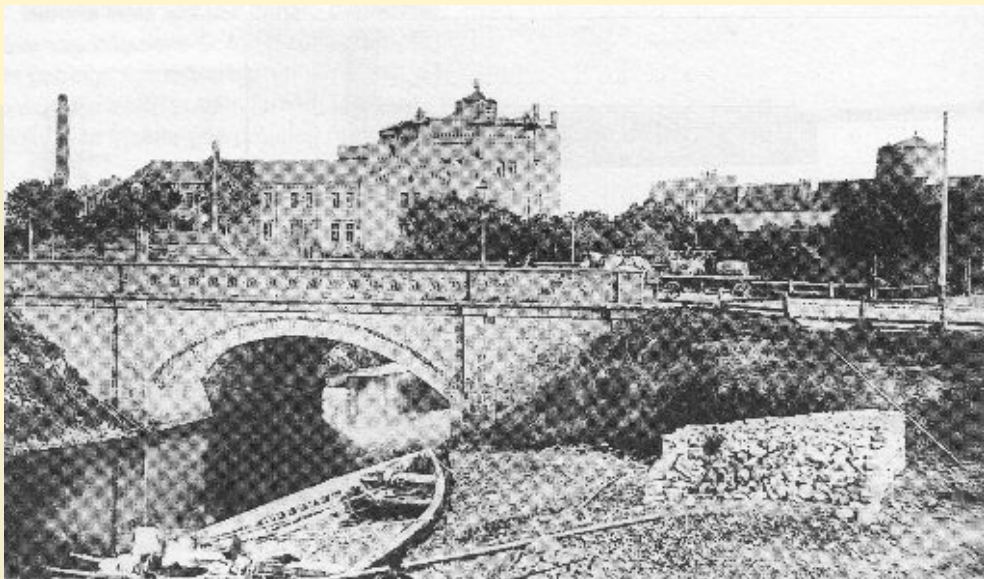
Paraksts zem C.Šulca foto. 19. gadsimta beigas.

Rīgas pirmā gāzes fabrika.
Gravūra pēc J.Klarka zīmējuma. Gravējis Vegers Leipcigā. 1863. gads.

Rīgas pirmā gāzes fabrika. 20. gadsimta 30. gadu sākums.

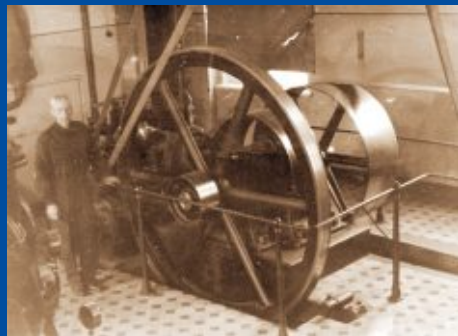
Būvmateriālus Rīgas pirmās gāzes fabrikas celtniecībai piegādāja ar liellaivām pa pilsētas kanālu.

Otrā gāzes fabrika oficiāli tika atklāta 1875. gada janvārī un darbojās līdz 1962. gada oktobrim.

Gāzes skaitītāju darbnīca.
20. gs. 50. gadi.

Tvaika sūknis gāzes iesūkņšanai
tvertnēs. 20. gs. 50. gadi.

Otrās gāzes fabrikas kolektīvs. 20. gs.
50. gadu sākums.

Rīgas otrās gāzes fabrikas strādnieks
pie krāsnīm. 1949. gads.

Visas bijušās gāzes fabrikas gāzes tvertnes kā vietējas nozīmes arhitektūras pieminekļi iekļautas Valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā. Pēc fabrikas slēgšanas 1962. gadā gāzes tvertņu tērauda un dzelzs konstrukcijas laika gaitā tika nodotas pārstrādei, bet tvertņu ūdenstilpnes aizbērtas. Vēlāk ēkas izmantoja dažādām vajadzībām, galvenokārt autotransporta novietošanai un remontam.

Otrā gāzes tvertne, kuru uzbūvēja fabrikas paplašināšanas laikā 1882. gadā. Inženieris arhitekts A. Hartmanis. Jau 20. gs. 70. gados tajā iekārtoja remontdarbnīcas.

Lielākā un jaunākā gāzes tvertne, kas uzbūvēta 1901. gadā pēc inženiera K. Felsko projekta. 1997. gadā tika aizbērtā tvertnes ūdenstilpne un veikta tvertnes rekonstrukcija.

19. gadsimta 70. gadu beigās Rīgā sāka lietot pirmos gāzdzinējus. Tā, piemēram, 1895. gadā elektriskā apgaismojuma radīšanai divi firmas "Gustavs Kunncendorfs" iznomātie gāzdzinēji tika uzstādīti Vērmanes dārzā. Šāds dzinēju izmantošanas veids kļuva ļoti izplatīts. Tie bija noderīgi arī citiem mērķiem: ūdens, kanalizācijas un ugunsdzēsības sūkņu darbināšanai, kokapstrādē, stikla slīpēšanā, tipogrāfijās, litogrāfijas tehnikās, šokolādes un tabakas fabrikās u.c., pat ērģeļu darbināšanai. 1911. gadā Rīgas gāzes fabrikā atkal notika rekonstrukcija - tika uzstādītas četras jaunas, modernas vertikālkameru krāsnis, kas kurināmā un darbaspēka patēriņa ziņā bija ekonomiskākas. Nākamajā gadā gāzes pirmskara perioda patēriņš sasniedza apogeju - 6,6 miljonus m³. 1914. gadā lielākie gāzes patērētāji bija Rīgas-Orlas dzelzceļa sabiedrība, Krievu sabiedrība "Višpārējā elektrības kompānija", Rīgas pilsētas slimnīca, "Kümmel" alus darītava, Rīgas Politehniskais institūts u.c. Gāzes fabrikas tika uzbūvētas vairāk nekā trīsdesmit Krievijas impērijas pilsētās, to skaitā bija arī Liepāja. Pilsētas ekonomiskais uzplaukums bija saistīts ar tās ģeogrāfiski izdevīgo novietojumu Baltijas jūras krastā. Pilsētas attīstībai bija vajadzīgs atbilstošs apgaismojums, īpaši ņemot vērā, ka līdz šim ostas teritorijas apgaismošanai izmantoja atklātu lāpu uguni. Pilsētas rāte gāzes fabrikas celtniecībai bez maksas piešķīra gruntsgabalu Dienvidaustrumu ostmalā 17/19. 1881. gadā tā noslēdza līgumu ar Berlīnes būvuzņēmēju K.F.Pipīgu, kurš parakstīja vienošanos par fabrikas celtniecību un koncesiju nodošanu Ķīles - Hamburgas firmai "Schmidt und Bichel" uz 50 gadiem, pēc kuriem Liepājas gāzes fabrika - mehāniskās iekārtas, ēkas un viss cauruļvadu tīkls - pārietu pilsētas īpašumā. Pirmās izmēģinājuma gāzes laternas pilsētā iedegās 1882. gada 1. februārī. Gāzesvadu kopgarums sasniedza 26 km, un tika ierīkotas 450 gāzes laternas. Jau ļoti drīz - 1886. gadā arī Liepājas fabriku rekonstruēja, izbūvējot papildu retoršu krāsnis un otru, divreiz lielāku gāzes rezervuāru, kā arī paplašinot kondensācijas un attīrīšanas iekārtas. 1890. gadā Liepājas gāzes fabrika mainīja īpašnieku, uzņēmumu nopirka Hamburgas akciju sabiedrība "Gasanstalt Gaarden". Par direktoru kļuva jaunievēlētais vietējais uzņēmējs, labības vērtējamo mašīnu fabrikas īpašnieks E. Šulte. Kaut arī Liepājā tika domāts par laikmetīgāku enerģijas veidu un 1899. gadā pilsētas vadība izdeva koncesiju elektrostacijas ierīkošanai, gāzes uzņēmums pozīcijas nezaudēja. 1899. gadā gāzes apgaismojumā tika ieviesta kvēlgaisma. Bet 1908. gadā salīdzinājumā ar 1900. gada beigām, kad uzņēmumam bija 662 gāzes laternas, laternu skaits jau bija palielinājies līdz 1500, no kurām 120 apgaismoja ostas teritoriju; turklāt gāzes cauruļvadu tīkls šai laikā bija sasniedzis 70 km. Tāpat pieauga gāzes privātais patēriņš un vairākos pilsētas uzņēmumos tika ieviesti gāzdzinēji.

Pirmā pasaules kara laikā gāzes fabrikas darbu nepārtrauca, tomēr bija spiestas krietni samazināt produkcijas apjomu, jo trūka izejvielu - akmeņogļu imports bija ierobežots.

Laiks starp diviem postošākajiem kariem pasaules vēsturē nebija garš, taču tas tika izdzīvots ar eksplozīvai līdzīgu intensitāti; pārciestās kara šausmas un varbūt nākamās katastrofas jausma deva dzīvei paātrinājumu. Līdz ar laikmeta pārmaiņām mainījās arī politisko neatkarību ieguvušās Latvijas gāzes uzņēmumi. Par galveno gāzes lietotāju starpkaru laikā kļuva individuālais patērētājs, kuram tika veltīta nedalīta gāzes ražotāju uzmanība. 20. gadu vidū, kad Latvijas valsts tikko sāka sakārtot ekonomiku, Rīgas gāzes fabrika dažu gadu laikā piecāršoja peļņu un varēja atļauties gan nopietnus kapitālieguldījumus ražošanas rekonstrukcijā, gan gāzes tarifu pazemināšanu, nodrošinot savai produkcijai lielāku apgrozījumu.

20. gados iedibinātā mārketinga stratēģija darbojās līdz pat Otrajam pasaules karam. Īpaša uzmanība tika pievērsta gāzes lietošanas propagandai, kuras mērķis pirmām kārtām bija ieinteresēt moderno sievieti - aktīvu sabiedrības locekli, dāmu, kam mājas solis jāpaveic ātri, ērti un atbilstoši jaunajām higiēnas prasībām. Vecajās fabrikas telpās Basteja bulvārī tika atklāta pastāvīga gāzes aparātu izstāde. 1936. gadā izstāde pārcēlās uz toreizējo Brīvības ielas 23. numuru, šis t.s. Krastkalna nams Brīvības un Lāčplēša ielas stūrī tagad ir atzīts par vienu no Rīgas arhitektūras pērlēm. Pasaules ekonomiskās krīzes apstākļos Latvijas valdība uzsāka vietējo ražotāju atbalstīšanu, un gāzes tehniku sāka izgatavot arī Latvijā. 30. gadu otrajā pusē uzņēmums ievērojamus līdzekļus ieguldīja vecā un ekspluatācijai nedrošā gāzesvadu tīkla un pašas fabrikas rekonstrukcijā. Nolietoto horizontālo retoršu krāšņu vietā tika ierīkotas modernās vertikālkameru krāsnis. Pēc jaunā parauga pārbūvēja arī vecās vertikālās koksēšanas krāsnis. Pastiprinātu uzmanību uzņēmums pievērsa gāzes blakusproduktu ražotnei: 1935. gadā tika uzstādīta iekārta motorbenzola ražošanai - to piedāvāja kā automašīnu degvielu. Fabrikas ķīmijas laboratorija ilgstoši strādāja pie izmēģinājumiem, uzlabojot gan gāzes, gan tās svarīgāko blakusproduktu kvalitāti. 1939. gadā, sākoties Otrajam pasaules karam, gāzesvadu tīkla kopgarums Rīgā sasniedza 132,2 km, fabrika saražoja 8,1 miljonu m³ gāzes, pārtvaicei izmantojot 23,5 tūkstošus tonnu akmeņogļu, gāzes skaitītāji bija uzstādīti 13,5 tūkstošiem patērētāju un pilsētas ielas vēl joprojām apgaismoja 1166 larnas. Pēdējos gados gāzes patēriņa pieaugums bija sasniedzis 7 - 10% gadā; tas atkal strauji tuvināja uzņēmuma jaudas robežas, kas bija 30 tūkstoši m³ gāzes dienā. 30. gadu vidū Rīgā gāzi lietoja 12 - 15% dzīvokļu, kas atradās gāzesvadu tīkla robežās; salīdzinājumam - Berlīnē no dzīvokļu fonda bija gazificēti 97%. Rīgas gāzes uzņēmums izstrādāja gāzes ražošanas un lietojuma racionalizēšanas programmu. Papildus aktīvai gāzes propagandai 1935. gadā tika ieviests diferencēts gāzes tarifs (tā, piemēram, mājturībā par pirmajiem 50 m³ bija jāmaksā 20 santīmu par vienu m³, bet tālāk tarifs samazinājās līdz 15 santīmiem, tāpat atkarībā no patērētā gāzes daudzuma svārstījās rūpnieciskā patēriņa tarifi). Taču pirmais individuālais līgums par gāzes tarifa atvieglojumiem tika noslēgts ar akciju sabiedrību "L.W.Goegginger" (vēlāk fabrika "Laima") jau 1927. gadā. Šādas vienošanās ar gāzes lielpatērētājiem notika arī turpmāk; piemēram, līdzīgs līgums 1933. gadā tika noslēgts arī ar VEF.

Gāzes lāterna Vecrīgā, Mazās Skolas un Palasta ielas stūrī.

19. gs. otrajā pusē gāzes apgaismojums plaši ieviesās arī dzīvokļos un sabiedriskajās telpās. Gāzes lietotājiem bija iespēja iegādāties apgaismes ķermeņus atbilstoši laikmeta modes prasībām.

Viņa Keizarišķās majestātes Krievijas cara Nikolaja II aizbraukšana pēc luteriskās Doma baznīcas apmeklējuma 1910. gada 3. jūlijā. Izvadot mirušos, gāzes lāternas abpus baznīcas ieejai tika pārklātas ar melniem šķidrautiem.

Rīgas pilsētas Sanktpēterburgas un Maskavas priekšpilsētu sabiedriskā gāzes apgaismojuma attīstības plāns (1866 - 1870).

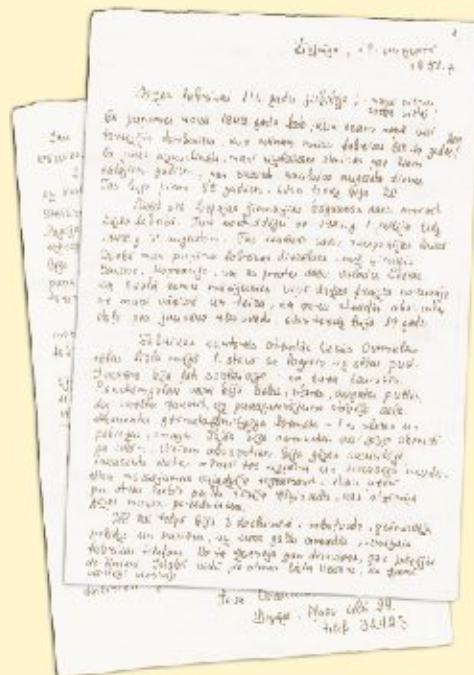
Skats uz dzelzceļa tiltu un Liepājas gāzes fabriku.
20. gs. 20. gadu pastkarte.

Gāzes fabrikas darbinieki
20. gs. 40. gadu pirmajā pusē.

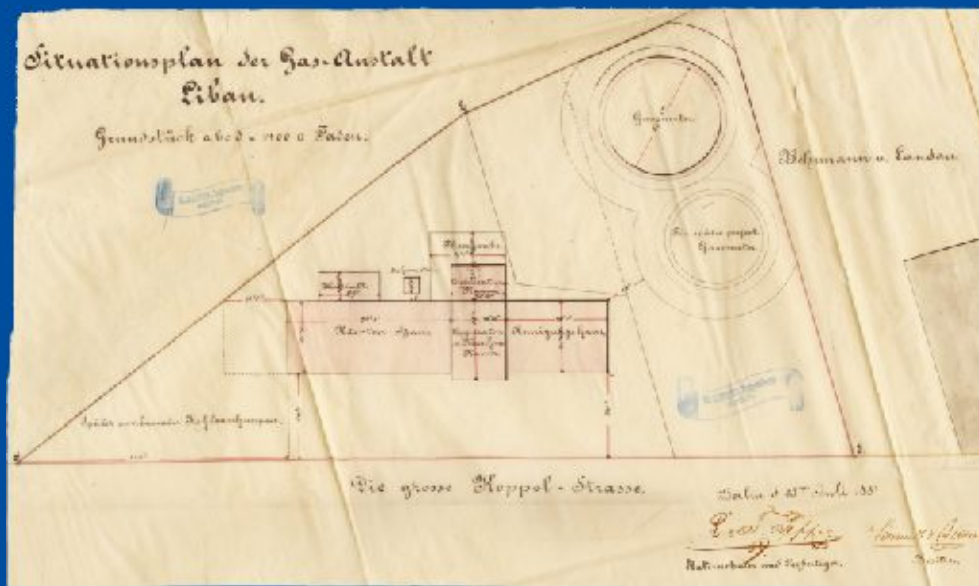

Gāzes fabriku slēdza 1964. gada oktobrī, bet gāzes tvertnes nojauca 1993. gadā.

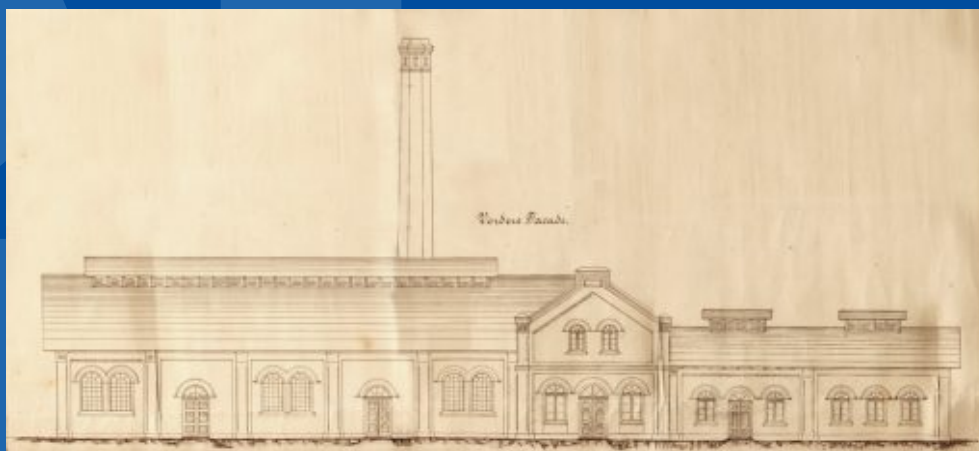

Tūlīt pēc Liepājas ģimnāzijas beigšanas sāku strādāt Gāzes fabrikā. Tur nostrādāju no 1941. g. 1. jūlija līdz 1947. g. 31. augustam (...)
Fabrikas kantoris atradās Vecās estmalas ielas lielajā mājā 1. stāvā ar logiem uz sētas pusi. Iekārta bija ļoti senlaicīga no cara laikiem. Rakstāmgaldu vietā bija lielas, platas, augstas pultis. Lai varētu rakstīt, uz pacaugstinājuma stāvēja sobs. Abonentu grāmatas (2) milzīga formāta 1 m platas un pabiezas, smagas, tajās bija sarakstīti visi gāzes abonenti pa ielām. Visiem abonentiem bija gāzes skaitītāji, inhasents katru mēnesi tos uzņēma un iekasēja naudu. Man maksājumus vajadzēja iegrāmatot. Man preti pie otras lielas pults sēdēja rēķinvedis, kas atzīmēja gāzes maksas parādniekus.

No levas Valdšteines atmiņām.

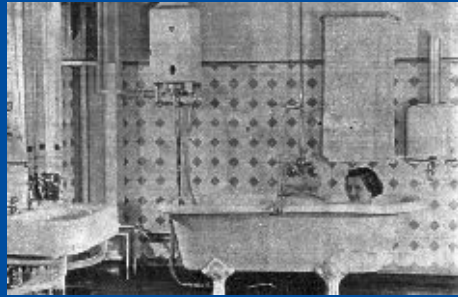

Liepājas gāzes fabrikas situācijas plāns. Arhitekts P.M.Berči. 1881. gada 15. jūlijs. Gāzes fabrikas ēku kompleksu sākotnēji veidoja gāzes tvertne, skurstenis un ēka, kurā atradās krāšņu (retoršu) telpa, tīrītava, aparātu un mašīnu telpa, kondensatoru telpa un darbnīcas. Jau 1886. gadā fabriku paplašināja, vienlaikus uzbūvējot otru, daudz lielāku gāzes tvertni.

"Labi garšo kafija, ja tā vārīta speciālā gāzes kafijmašīnā, tikai tā sniedz aromātiski pilnvērtīgu baudu."

"Gāze - tīrības un labsajūtas augstākais ideāls. Veselā miesā mājō vesels gars."

"Gāzes mazvirtuvi arvien iespējams uzturēt spodru, tīru un glītu, ēdienu gatavošana racionāla un higiēniska."

"Mājturības skolā māca visus mājāsaimniecības darbus. Jaunās mājāsaimniecības skolas virtuvē vārīšanas mācībām uzstādīti moderni gāzes pavardi."

"Izmazgāt patiesi tīri veļu šobrīd ļauj jaunās, ar gāzi darbināmās veļasmašīnas."

"Visus higiēniskos daļļošanas darbus veic gāze. Gāze mazgāšanai, karsēšanai, sterilizēšanai un apkurei."

(Citatā no 30. gadu reklāmas izdevumiem.)

Gāzes ierīces kļuva populāras ne tikai mājāsaimniecībā, bet arī nelielos uzņēmumos.

"Modernā interjerā siltumu un mājīgumu nodrošina elegantais gāzes kamīns." 1906. gads.

Rīgas un Liepājas gāzes uzņēmumi darbojās gandrīz visus kara gadus. 1941. gada deportācijas un vācu karaspēka ienākšana Rīgā ar visām politiskajām peripetijām, izpostītajiem cilvēku likteņiem Rīgas uzņēmuma vēsturē ir palikušas "aiz kadra", taču fabrikas pārskatos minētie produkcijas apjomi ir pārsteidzoši. Sākās pāreja uz plānveida ekonomiku. Šajā gadā uzņēmums sasniedzis saražotā gāzes daudzuma rekordu - gandrīz 9,5 miljonus m³; un arī vēlākie jaudas samazinājumi, ņemot vērā kara apstākļus, tāpat bijuši relatīvi nelieli: 1942. gadā tika saražoti 8,5 miljoni m³ un 1943. gadā - 7,8 miljoni m³ gāzes. Tikai 1944. gadā Rīgas gāzes fabrikai ogļu trūkumu dēļ uz laiku nācās ražošanu pārtraukt. Tas pats iemesls kara beigās arī Liepājas gāzes fabriku piespieda pārkārtot tehnoloģiju, lai pārstrādātu zāģu skaidas, ko piegādāja vietējā kokapstrādes fabrika "Baltija". Savukārt Rīgas fabriku, sagaidot kara noslēgumu, apvijusi kāda leģenda. Vācu karaspēks, 1944. gadā atkāpjoties no Rīgas, centies uzspriecināt visus stratēģiski svarīgos objektus. Rīgas gāzes fabrika tika mīnēta, bet tehniskā dokumentācija sadedzināta. Kā vēsti nostāsts, tikai strādnieku pašai ziedzība izglābusi fabriku no sagraušanas. 1945. gadu Rīgas gāzes fabrika sagaidīja ar iztukšotām ogļu rezervēm, daļēji izpostītu gāzesvadu tīklu un nolietotām krāsnīm - no septiņām gāzes fabrikas krāsnīm darbaspējīgas vairs bija tikai četras. Šajā gadā ogļu trūkuma dēļ gāzes ražošana tika pārtraukta vēl vairākas reizes, kopā saražojot apmēram 2,5 miljonus m³ gāzes. Lai nodrošinātu pilsētas apgādi ar gāzi, pieņēma lēmumu ar vietējo kadru un materiālu resursiem atjaunot trīs gāzģeneratoru krāsnis. Padomju Savienības ekonomiskā sistēma balstījās uz grandiozu industrializāciju un intensīvu dabas resursu apguvi, un šajos procesos enerģētikai bija izšķiroša loma. Jau PSRS agrīnajā vēsturē šis programmas īstenošanas sākums ir dokumentēts hrestomātiskajā V. Ļeņina Krievijas Valsts elektrifikācijas (GOELRO) plānā. Īpaša uzmanība tika pievērsta Padomju Savienības industriālajiem centriem, kuru vidū atkal atradās Rīga. Šo centru gazifikācija un elektrifikācija tika uzskatīta par vienu no ekonomiski svarīgākajiem pēckara pasākumiem (cietā kurināmā pārstrāde deggāzē paaugstināja kurināmā siltumspēju no 12-15% līdz 55-80%, turklāt salīdzinājumā, piemēram, ar malku 3-4 reizes samazināja izdevumus), tādēļ valdības līmenī tika izstrādāti vērienīgi projekti. Tikmēr 40. gadu otrajā pusē Rīgas gāzes fabrikā ar pašu darbinieku spēkiem tika veikts kapitālais remonts, tagad orientējoties ne vairs uz Rietumu tehnoloģijām, bet Austrumu iespējām. Ļeņingradas Valsts projektēšanas institūts atjaunoja fabrikas tehnisko dokumentāciju. Izmantojot Ukrainas šamota ķieģeļus, ar t.s. "karstā remonta" metodi - nepārtraucot ražošanas procesu - tika pārbūvētas visas septiņas gāzes fabrikas krāsnis, kā arī veikti citi rekonstrukcijas darbi: izbūvēja mehānisku koksa šķīrotāju ar transportlentu, aizstājot roku darbu; pārbūvēja koksa transporta kausu; laboja gāzes blakusproduktu ražošanas iekārtas; kapitāli remontēja fabrikas ēkas. Pēc kara laikā bojātā gāzes rezervuāra un zudušās tehniskās dokumentācijas atjaunošanas 1946. gadā darbu atsāka arī Liepājas gāzes uzņēmums.

Tikmēr Padomju Savienība mērķtiecīgi turpināja valstiski nozīmīgo enerģētikas kursu. Latvijas gāzes saimniecībā tuvojās lielas pārmaiņas, kas pilnībā pārvērtā šīs nozares attīstību. Mākslīgās deggāzes ražošana no akmeņoglēm un Latvijas gāzes fabriku laikmets virzījās pretī noslēgumam. Kā gaidāmo pārmaiņu vēstnesis 1949. gadā par pirmo sašķidrinātās naftasgāzes lietotāju Latvijā kļuva Rīgas elektrospuldžu rūpnīca. Ražošanas tehnoloģiskajām vajadzībām gāze te tika ieviesta no Rietumukrainas. Jaunās sistēmas priekšrocība bija ne vien sašķidrinātās naftasgāzes lielā siltumspēja, bet arī tās mobilitāte. Patērētāju apgāde ar sašķidrinātās naftasgāzes baloniem bija operatīvāka un izdevīgāka nekā gāzesvadu būve, kam vajadzēja lielākus ieguldījumus; gāzes fabrikas darbības laikā pēc kara Rīgas gāzesvadu tīkla kopgarums bija palielinājies tikai par nepilniem diviem kilometriem. 1950. gadā tika uzstādītas sašķidrinātās naftasgāzes balonu iekārtas pirmajos Rīgas 50 dzīvokļos (izmantojot t.s. Kijevas paraugu, gāzes balonu ar reduktoru novietoja tieši virtuvē). Sākumā apgāde ar sašķidrināto naftasgāzi funkcionēja visai primitīvi, tukšos sašķidrinātās naftasgāzes balonus pārvedot un pildot ārpus Latvijas vai - "pēc paštecības principa" - pārlejot gāzi balonos tieši no vagoncisternām tepat Latvijā. Sevastopoles ielā (tagad Jēzusbaznīcas iela) 12 tika izveidota pirmā gāzes balonu noliktava. Pieprasījums pēc sašķidrinātās naftasgāzes bija tik liels, ka 1952. gadā Šķirotavas dzelzceļa stacijas tuvumā kā vienu no pirmajām PSRS sāka būvēt Rīgas sašķidrinātās naftasgāzes uzpildes staciju. Sākumā šī stacija bija iecerēta sašķidrinātās naftasgāzes regazifikācijai - tā tika projektēta gāzes pievadīšanai Rīgas gāzes fabrikai, lai palielinātu ražotās gāzes apjomu un uzlabotu tās kvalitāti. Projekts netika īstenots. Rīga tika iekļauta gazifikācijas plānā, kas paredzēja pilsētas apgādi ar dabasgāzi, un gāzes fabrikām vairs nebija nākotnes. 1953. gadā izveidoja īpašu struktūrvienību - Gāzes, ūdensvada un kanalizācijas tresta Rīgas sašķidrinātās naftasgāzes kantori, un 1954. gadā nodeva ekspluatācijā jaunās sašķidrinātās naftasgāzes uzpildes stacijas pirmo kārtu. Vispirms tika izbūvēts sliežu ceļa atzars un nojume balonu pildīšanas posteņiem. Paralēli tiem darboties sāka arī citi stacijas objekti - stacionārās gāzes tvertnes, sūkņu un kompresoru iekārtas u.c. Dažus gadus vēlāk uzceltajā balonu uzpildes cehā jau tika lietotas modernākas tehnoloģijas - iekšējais transports, balonu pārvietošanas plūsma, ventilācijas sistēmas, balonu apkopes un pārbaudes posteņi, iekārta smago atlikumu nolīšanai no baloniem. Izmantojot modernizētas tehnoloģijas, ievērojami palielinājās patērētās gāzes daudzums. "Balonu gāze" nebija lētāka par vietējā gāzes fabrikā ražoto gāzi, taču, pateicoties mobilitātei, tās izplatība ieguva milzīgu vērienu. Salīdzinājumam: visā gāzes fabrikas pastāvēšanas vēsturē gāzes abonētu skaits sasniedza aptuveni 15 tūkstošus, turpretī 1959. gadā sašķidrinātās naftasgāzes balonu iekārtas bija uzstādītas gandrīz 23 tūkstošos dzīvokļos, un 1963. gadā to skaits jau sniedzās turpat līdz 63,5 tūkstošiem. Ceļot dzīvojamos masīvus, dzīvokļu gazificēšanas nolūkā tika iebūvētas pirmās sašķidrinātās naftasgāzes pazemes rezervuāru iekārtas.

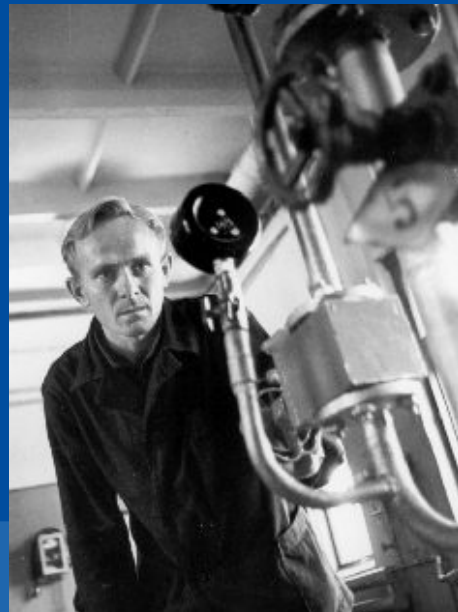
Aparatūras pārbaude Daugavpils
gāzes uzpildes stacijā.

Daugavpils gāzes uzpildes stacija.
Sašķidrinātās naftasgāzes balonu
pārbaude, 1968. gads.

Sašķidrinātās naftasgāzes balonu
pārvadāšanas automašīna.

Gāzes uzpildes stacijas sūkņu -
kompresoru nodaļa. Iekārtu darba
pārbaude pirms gāzes pārlišanas.
1969. gads.

Valmieras gāzes uzpildes stacija.

Rīgas eksporta bāzes uzpildes stacija - balonu uzpildes cehs.

Sašķidrinātās naftasgāzes balonu pārvadāšanas mašīnas - "redeles".

Latvijā pirmā sašķidrinātās naftasgāzes iekārta, kas paredzēta apkurei un ūdens sildīšanai, uzstādīta Talsu rajona Lībagu pagasta "Aizezeros" 1998 gadā.

PSRS aktīvā dabas resursu apguves politika tika īstenota, radot grandiozu, kompleksu sistēmu, kurā iekļāvās zinātniskās pētniecības institūcijas. Intensīva zemes ģeodēziskā dzīju izpēte sniedza informāciju par tajās slēpto ekonomisko potenciālu. Aizvien jaunu dabasgāzes atradņu atklāšana nozīmēja veselu revolūciju valsts enerģētikā, paverot milzu iespējas Padomju valsts industrijas un lauksaimniecības attīstībai, kā arī tautas masu sadzīves vajadzību apmierināšanai. Dabasgāzei kā enerģijas veidam bija neizmērojamas priekšrocības - izbūvējot maģistrālos vadus no gāzes ieguves vietām, samazinājās tās transporta un uzglabāšanas izdevumi, līdz ar to ievērojami mazāka kļuva gāzes pašizmaksa; augstu vērtējama bija arī dabasgāzes lielā siltumspēja un tās īpašība praktiski nepiesārņot vidi.

1958. gada 15. augustā Padomju Savienības Komunistiskās partijas Centrālā Komiteja un PSRS Ministru Padome pieņēma vēsturisku lēmumu "Par gāzes rūpniecības un PSRS pilsētu un uzņēmumu gāzesapgādes tīklu attīstību", kas kļuva par pagrieziena punktu Vissavienības mēroga gazifikācijā. Lēmums paredzēja maģistrālo dabasgāzes vadu būvi no gāzes ieguves vietām uz visām Padomju Savienības republikām, radot kopēju gāzesapgādes sistēmu. Maģistrālo gāzesvadu saraksta pirmajā rindā atradās maģistrāle Dašava-Minska (Ivanceviči)-Vilņa-Rīga, un tās plānotais garums bija viens no iespaidīgākajiem - 1230 km. Rīgu gāzei bija jāsasniedz 1962. gadā. Nākamais gazifikācijas lēmums kā primārās Latvijas vietas pēc Rīgas paredzēja Brocēnus, Jelgavu un Daugavpili. Pēc pārejas uz dabasgāzi Rīgai jau tūlīt gāzes piegāde bija plānota 200 reižu lielākā apmērā, nekā bija spējusi saražot Rīgas gāzes fabrika. Maģistrālā gāzesvada celtniecību veica dažādi PSRS pakļautības dienesti. Lai pārietu no mākslīgās gāzes uz dabasgāzi, Rīgas atbildīgajām institūcijām dažos gados Latvijā vajadzēja: veikt maģistrālā gāzesvada vietējo atzaru būvi; rekonstruēt novecojušo un projektēt jaunu gāzesvadu tīklu, kā arī abonētu pievadus; pielāgot gāzes aparātūru dabasgāzes specifikai; pārkārtot virkni uzņēmumu darbam gāzesapgādes režīmā, nodrošinot nepārtrauktu gāzes piegādi; izbūvēt pazemes gāzes krātuves, pirms tam veicot ģeodēziskās izpētes darbus; uzcelt kompresoru stacijas; sagatavot speciālistus jaunajai gāzesapgādes sistēmai. Šo nozīmīgo un plašo gazifikācijas darbu vadīšanai 1961. gada aprīlī tika izveidota LPSR Ministru Padomes Galvenā gazifikācijas pārvalde, kas vēlāk tika reorganizēta par LPSR Valsts gazifikācijas komiteju (savu darbību tā pārtrauca tikai 1987. gadā, kad nodibinājās ražošanas apvienība "Latvijas Gāze"). Šie vēsturiskie pārkārtojumi risinājās PSRS Komunistiskās partijas vadītāja Ņikitas Hruščova politiskā atkušņa laikā. Tomēr nosacītās demokrātijas gaisotnei raksturīgo sociālistiskas jauncelsmes sajūsmu pavadīja arī asa publicistiska kritika par vietējo neorganizētību un nepietiekamajiem tempiem. Tā kā Latvijas gazifikācija atradās vitāli svarīgā padomju ekonomikas zonā, vietējās pārvaldes institūcijām, lai izpildītu saņemtos uzdevumus, nācās pielikt visus spēkus. Dažus nākamajos gadus līdz maģistrāles pabeigšanai tika pieņemta vesela sērija lēmumu un rīkojumu, kurus bija parakstījušas valsts atbildīgās amatpersonas, arī Latvijas tālaika partijas un valdības līderi Jānis Kalnberziņš, Vilis Lācis un Arvīds Pelše. Lielu darbu Latvijas gazifikācijas sistēmas veidošanā un sakārtošanā paveica viena no pazīstamākajām personībām Latvijas padomju laika tautsaimniecībā - Miervaldis Ramāns.

Jaunais maģistrālais gāzesvads Dašava - Rīga jau 1962. gada vasarā, pirms termiņa, sasniedza Rīgu. Gazifikācijā visi piecgadēm plānotie uzdevumi lielākoties tika paveikti, un Latvijas enerģētika vēl šodien balstās uz tolaik ieliktajiem pamatiem. Tā, piemēram, arī tagad turpinās cieša sadarbība starp akciju sabiedrībām "Latvijas Gāze" un "Ļeņingtransgaz", nodrošinot dabasgāzes padevi Latvijai jau kopš pagājušā gadsimta 60. gadiem. 1958. - 1959. gadā Politehniskā institūta Celtniecības fakultātē studijas uzsāka gāzes speciālistu kurss. Vairāki pirmo izlaidumu absolventi Latvijas gazifikācijā devuši būtisku ieguldījumu. 1963. gadā tika izveidots LPSR Galvenās gazifikācijas pārvaldes Mācību kombināts, kurā sagatavoja lielāko daļu gāzes iekārtu ekspluatācijas speciālistu, šī mācību iestāde - kā akciju sabiedrības "Latvijas Gāze" Mācību centrs - turpina darboties arī tagad. Salīdzinājumā ar 1958. gadu, kad tika pieņemts vēsturiskais gazifikācijas lēmums un kad no visa gāzes daudzuma rūpniecība patērēja 3,2%, 1965. gadā rūpniecības uzņēmumu un termoelektrostaciju dabasgāzes patēriņš sasniedza 96% no kopapjoma. Par lielākajiem gāzes patērētājiem kļuva Rīgas termoelektrocentrāle, Rīgas hidroelektrostacija, elektroiekārtu rūpnīca VEF, Rīgas vagonu rūpnīca, 3. maizes kombināts, rūpnīcas "Komutators" un "Komunārs", kā arī Rīgas piena kombināts. 1963. gada 1. janvārī dabasgāzes sistēmai bija pieslēgti jau 1055 dzīvojamie nami (18 103 dzīvokļi). Padomju periodā enerģētikas jomā notika dzīva rosība. Maģistrālajiem gāzesvadiem mežos tika izcirstas 20 m platas stigas. Darbos iesaistījās sapieri un ūdenslīdzēji, kas gāzesvadus novadīja caur paplašinātajām upju gultnēm. Čuguna gāzesvadi piederēja pagātnei - tagad tos izgatavoja no tērauda. Zemes tranšejās tika guldīti veseli, sametināti 80 m un pat 100 m gari gāzesvadu posmi; ukraiņu zinātnieku izstrādātā PSRS metināšanas tehnoloģija kā stratēģiskas nozīmes nozare tolaik bija viena no labākajām pasaulē. Cita pēc citas tika gazificētas Latvijas ekonomiski svarīgākās vietas. Maģistrālais Viļņas-Rīgas gāzesvads apkalpoja arī Bausku un Iecavu. Viens tā atzars no Iecavas tika novirzīts uz Jelgavu un Džūksti, kā arī uz Brocēniem, lai apgādātu ar gāzi Brocēnu cementa un šifera kombinātu, kurš vienā gadā plānoja patērēt 130 miljonus m³ gāzes. (Atceroties Rīgas gāzes fabrikas gada rekordu - saražotos 10 miljonus m³ gāzes, rodas priekšstats par 60. gadu industrializācijas vērienu.) Iespēja saņemt dabasgāzi radās arī Brocēnu iedzīvotājiem: piemēram, dzīvokļus, kuros līdz šim lietoja sašķidrīnāto naftasgāzi, vēl papildināja 182 dzīvokļi, kas tika pievienoti dabasgāzei. No Džūkstes cits gāzesvada atzars virzījās uz Jūrmalu. Pilsētu partijas komiteju sekretāriem un citām atbildīgām personām atklājot mītiņus, svētku lāpu "zilās liesmas" 1966. gadā aizdegās Jelgavā, 1967. gadā - Jūrmalā un 1968. gadā - Brocēnos. Liepājas gāzes fabrika kā nerentabla tika slēgta jau 1964. gadā. Pēc Ļeņingradas speciālistu izstrādātā projekta 1966. gadā Liepājā sāka izbūvēt gāzesvadu tīklu, un pamazām tika gazificēti arī pilsētas dzīvojamie rajoni. Liepājnieki, kas dažus gadus bija aizvadījuši, patērējot tikai "balonu gāzi", dabasgāzi saņēma 1969. gadā. Par pirmo un lielāko gāzes patērētāju pilsētā tūlīt kļuva PSRS nozīmes uzņēmums "Sarkanais metalurģis" (tagadējais "Liepājas metalurģis").

Tāpat gāzi saņēma Sauriešu ģipša rūpnīca, Ķekavas putnu fabrika, kā arī vesela virkne Rīgas, Bauskas un Tukuma rajona kolhozu un padomju saimniecību. Tukuma rajonā pirmais gāzi saimniecībā sāka izmantot kolhozs "Dzirkstele". Kolhoziem tika dota iespēja saņemt gāzi lētāk par pašizmaksu, paverot visplašākās iespējas tās lietojumam katlumājā, lai apsildītu mehāniskās darbnīcas, fermas un siltumnīcas, kā arī lopbarības sagatavošanā un graudu kaltēs. Līdz ar gāzes režīma ieviešanu saimniecības sistēma no primitīvām metodēm pārgāja uz mehanizāciju un automatizāciju. Parāli radās iespēja gāzi lietot arī vietējās nozīmes sabiedriskos objektos - ēdnīcās, kultūras namos, tāpat laukos jaunceltajās daudzdzīvokļu ēkās. Dašavas gāzes vadam pieslēdzās izmēģinājumu stacijas, pienotavas, rajonu skolas un slimnīcas. Lai nodrošinātu gāzes piegādi, tika būvētas aizvien jaunas sadales stacijas. Lauksaimniecības gazifikācijā Latvija PSRS mērogā tūlīt aiz Lietuvas ieņēma otro vietu. Dabaszgāzes lietojums tautsaimniecībā bija tik intensīvs, ka maģistrālā gāzesvada Dašava-Rīga caurlaides spēja, īpaši posmā Viļņa-Rīga, kļuva nepietiekama. Turklāt Rietumukrainas dabaszgāzes resursi izrādījās ierobežoti. Gāzes patēriņš sāka pārsniegt piegādes iespējas, radot šķēršļus tālākai Latvijas gazifikācijai. Padomju ekonomikas deviņā piecāde un PSKP 24. kongresa direktīvas iezīmēja problēmas risinājumu ar jaunas gāzes maģistrāles Valdajs-Pleskava-Rīga būvi, kas bija gāzesvadu sistēmas "Ziemeļblāzma" rietumu atzarojums. Šo sistēmu ar dabaszgāzi apgādāja Vuktilas atradnes Rietumsibirijā, kas atradās Komī Autonomās Padomju Sociālistiskās Republikas Tjumeņas apgabala Uhtas rajonā. Jauno maģistrāli pieslēgt pie "Ziemeļblāzmas" gāzesvadu sistēmas bija paredzēts Toršokas pilsētā. Gāzesvada būvdarbi tika uzticēti Maskavas, Ļeņingradas, Volgogradas un Ščokinā celtniecības pārvaldēm. Pārvarot deviņas upes, 137 kanālus, 135 ceļus, kā arī purvus (24 km) un vairākas augstienes, 566,6 km garā trase no Valdaja augstienes cauri Novgorodas, Pleskavas apgabalam un Igaunijai sasniedza mērķi. 1972. gada 10. septembrī tika veikti izmēģinājumi, pēc kuriem Inčukalna pazemes gāzes krātuvē (PGK) tika iesūknēti pirmie Sibīrijas gāzes kubikmetru miljoni. 15. septembrī Raganā, netālu no Inčukalna krātuves, tika aizdedzināta simboliskā gāzes lāpa, kas vēstīja, ka maģistrāle ir pabeigta. Ļeņingradas institūta "Giprospetsgaz" izstrādātajā Latvijas gazifikācijas projektā bija paredzēts, ka no 1975. līdz 1990. gadam ar gāzi apgādās 36 pilsētas un ciemus, 246 kolhozus un padomju saimniecības; tāpat plānoja, ka turpmāk dabaszgāze republikas kopējā kurināmā bilancē būs 80%. 1976. gadā dabaszgāzes apgādei tika pievienota Bauska, 1979. gadā - Saldus, bet 1982. gadā dabaszgāze saniedza Vangažus un 1983. gadā - Cēsis. 1986. gadā pabeidza maģistrālā gāzesvada Saurieši-Ogre-Jēkabpils-Daugavpils būvi, kas aptvēra arī citas apdzīvotās vietas trases tuvumā. Tajā pašā laikā paplašinājās Rīgas, Jelgavas, Liepājas, Jūrmalas un Bauskas rajona, kā arī Latvijas lauku rajonu gazifikācija. 1990. gadā kopējais dabaszgāzes patēriņš sasniedza 2,9 miljardus m³, vienlaikus tika iztērēts 78 tūkstoši tonnu sašķīdinātās gāzes.

Gāzes cauruļu izkraušana. Caurules izgatavoja Urālu metalurgi gāzesvada Dašava-Minska-Viļņa-Rīga celtniecībai. Maģistrāles būve pāvērsies uz Rīgu. Lietuva, 1961. gada 9. jūnijs.

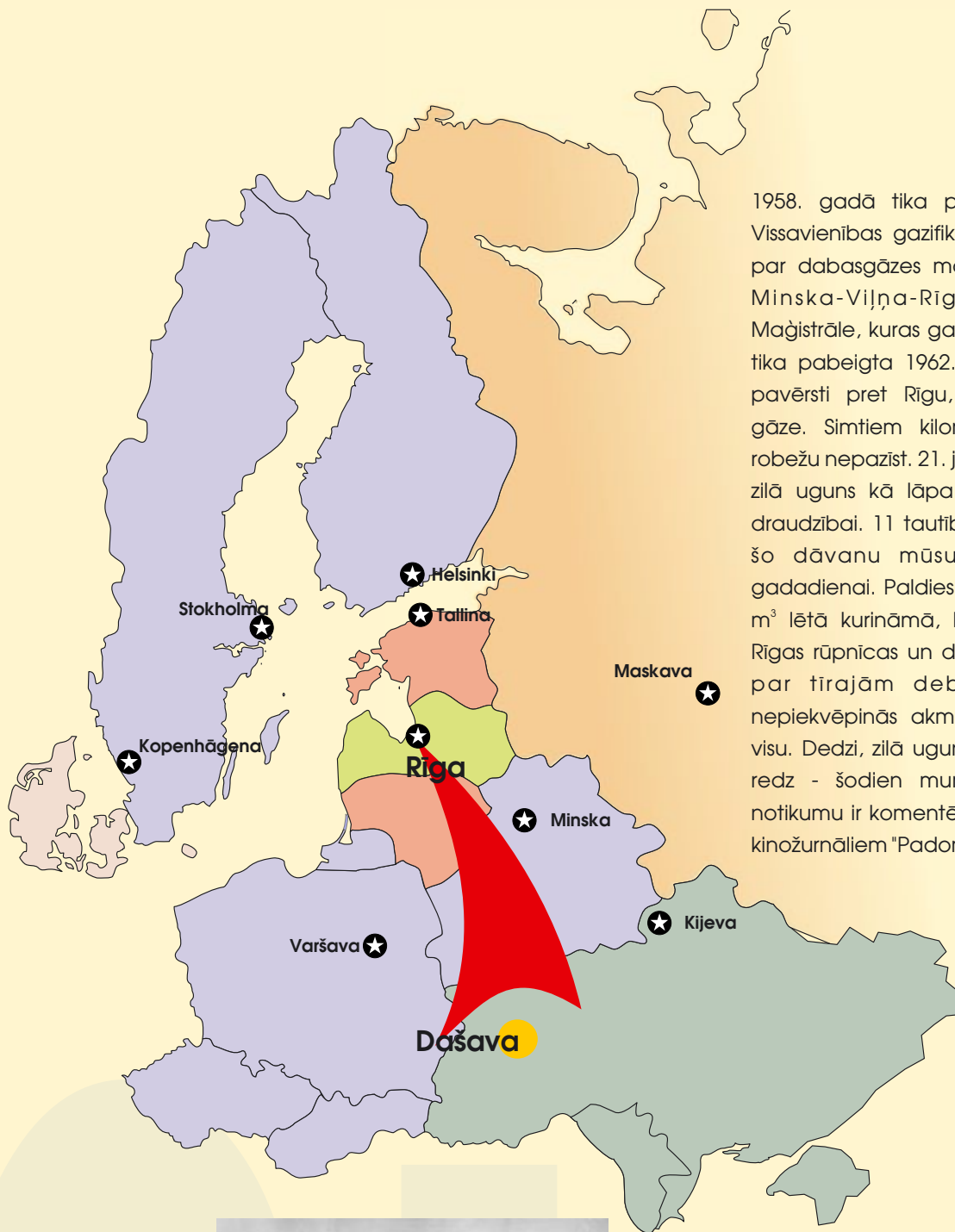
Gāzesvada būvēšana
Jelgavas rajonā. 1966. gads.

Gāzesvada būvniecība Dašavas
gāzes saņemšanai.
Rīga, 1962. gada 13. aprīlis.

Gāzesvada likšana Daugavas gultnē.
1961. gads.

1958. gadā tika pieņemts vēsturisks Vissavienības gazifikācijas lēmums, arī par dabasgāzes maģistrāles Dašava-Minska-Viļņa-Rīga celtniecību. Maģistrāle, kuras garums bija 1260 km, tika pabeigta 1962. gadā. "Visi stobri pavērsti pret Rīgu, tuvojas Dašavas gāze. Simtiem kilometru garā trase robežu nepazīst. 21. jūlijā Rīgā iedegsies zilā uguns kā lāpa brālīgo republiku draudzībai. 11 tautību ļaudis gatavoja šo dāvanu mūsu republikas 22. gadadienai. Paldies par 200 miljoniem m³ lētā kurināmā, ko šogad saņems Rīgas rūpnīcas un darbaļaužu dzīvokļi, par tīrajām debesīm, ko vairs nepiekvēpinās akmeņogļu dūmi, par visu. Dedzi, zilā uguns, lai tuvu un tālu redz - šodien mums svētki," tā šo notikumu ir komentējis viens no tālaika kinožurnāliem "Padomju Latvija".

Jaunā maģistrālā gāzesvada būvniecība Liepājas dienvidu daļā. 1971. gads.

Gāzesvada Valdajs-Rīga būvniecība pie Gaujas Rīgas rajonā. 1972. gada 25. marts.

Gāzesvada ierīkošana Klaipēdas ielā Liepājā. 1972. gada 20. janvāris.

Mītiņš Jelgavā, veltīts uzņēmumu un dzīvojamo māju pievienošanai Dašavas gāzesvadam. 1966. gada 5. septembris.

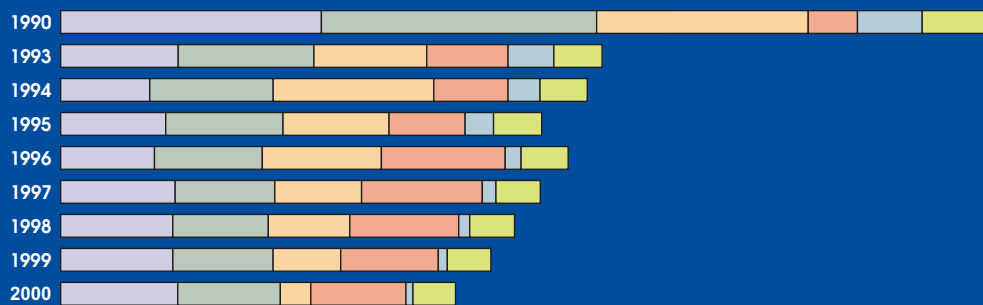

Gāzesvada montāža Jelgavas purva teritorijā.

Svinīgā lāpas aizdegšana, saņemot dabasgāzi. Bauska, 1976. gada 28. aprīlis.

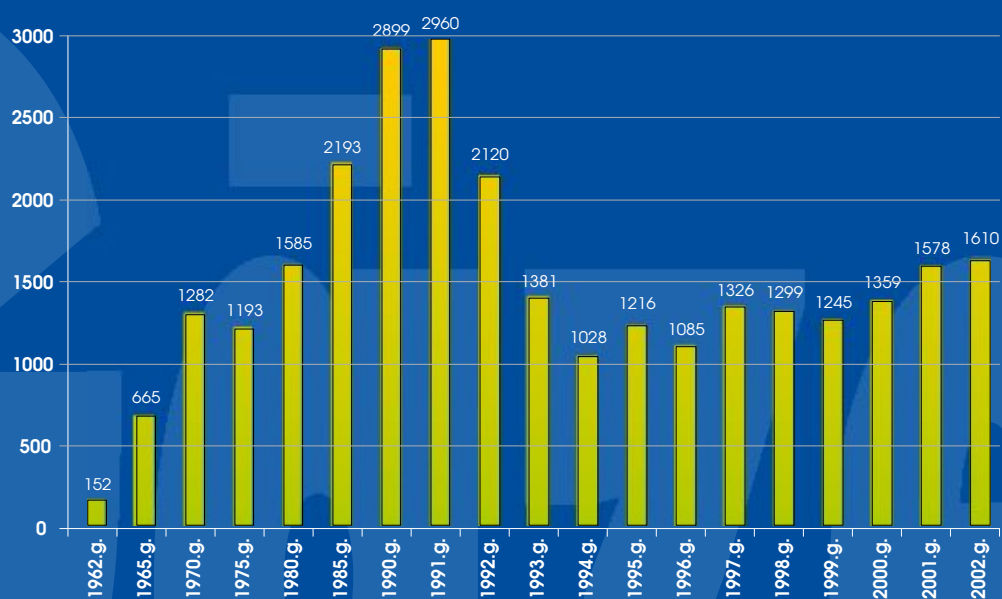
Energoresursi Latvijā (ktce)

Energoresursu patēriņš	1990	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Dabaszgāze un sašķidrītā gāze	3479	1566	1187	1399	1250	1525	1494	1495	1560
Naftas produkti	3666	1808	1644	1563	1436	1327	1272	1335	1366
Mazuts, degakmens eļļa	2818	1502	2139	1412	1586	1156	1086	900	406
Malka, kūdra, kokss u.c.	656	1083	989	1013	1649	1608	1450	1300	1267
Ogles	862	610	426	379	212	182	147	120	94
Elektroenerģija (HES un importētā)	964	642	628	641	626	590	596	580	566
Kopā	12 439	7211	7013	6407	6759	6388	6045	5730	5259

Dati uzrādīti tūkstošos tonnu nosacītā kurināmā (1990. - 1993. g.) un ktce (1994. - 2000. g.)
Izmantoti Valsts Statistikas komitejas, vēlāk Centrālās statistikas pārvaldes publicēto statistisko izdevumu dati.

Dabaszgāzes patēriņa dinamika (milj. m³)

Vecās gāzes regulēšanas stacijas tehnoloģiskās līnijas nogriešana no pienākošā maģistrālā gāzesvada.

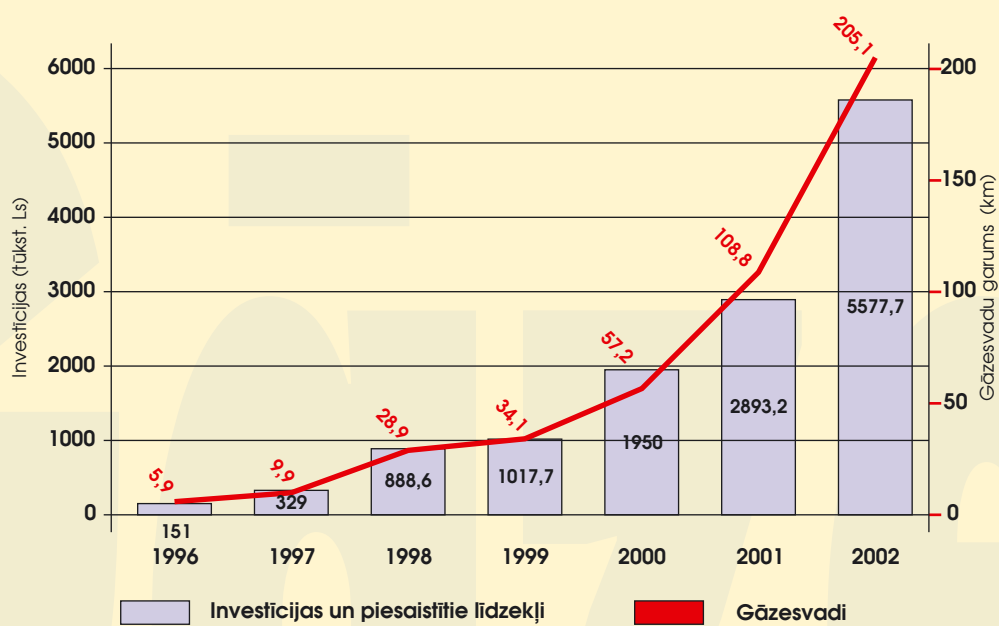
Modernizētie krāni ir atverami un aizverami no dispečeru pults.

Ceļš līdz veiksmīgai gazifikācijas posma pabeigšanai ir ilgs, darbietilpīgs process.

A/s "Latvijas Gāze" investīcijas gāzesvadu būvē (tūkst. Ls)

Dabas resursu potenciāla apguves politika un ģeoloģijas zinātnes Krievijā bija attīstītas jau 19. gadsimtā. Arī Latvijā šai laikā tika sastādītas pirmās ģeoloģiskās kartes. Padomju periodā visā Baltijā izvērsās plaši ģeodēziskās izpētes darbi, kuru mērķis bija naftas un gāzes krājumu meklējumi. 50. gadu sākumā atklātajā smilšakmens slānī, kurš stiepjas cauri Baltijai, kontrolurbumi naftas iegulas neuzrādīja. Tomēr, īstenojot plašo Vissavienības gazifikācijas programmu, atklājumam izrādījās milzīga nozīme.

Pieprasījums pēc gāzes ir pakļauts sezonālām svārstībām, vasarā radot gāzes pārprodukciju, ziemā - deficītu. Aktīvā gāzes patēriņa sezonas laikā maģistrālā gāzesvada Dašava-Rīga kapacitāte visa reģiona pieprasījumu nodrošināt nespēja. Jau 1959. gadā, gatavojoties dabasgāzes saņemšanai, LPSR Valsts plāna komisija, lai atrisinātu gāzes vienmērīgas padeves problēmu, citu uzdevumu vidū bija atzīmējusi Ģeoloģijas pārvaldei veicamos izpētes darbus potenciālas pazemes gāzes krātuves ierīkošanai. 1961. gadā dienesta "Specģeofizika" veiktie pētījumi atklāja, ka pazemes struktūras ir piemērotas, lai veidotu gāzes krātuves Ērgļos, Ogrē, Mālpilī un Inčukalnā un ka Latvijas iespējas šajā ziņā ir unikālas. Inčukalna apkaimē (tagadējo Inčukalna, Krimuldas un Sējas pagastu robežās) gāzes iesūkņēšanai optimālā - 700-800 m dziļumā tika konstatēts 50 m biezs, izliekts smilšakmens slānis, ko sedz gāzi necaurļaidīgi māla un dolomīta ieži un kas 23,2 km² platībā veido dabisku pazemes rezervuāru ar 4 miljardu m³ ietilpību. 1962. gadā izdeva pavēli sākt Inčukalna gāzes krātuves izveides zinātniski pētnieciskos darbus, projektus izstrādāja PSRS Vissavienības zinātniski pētnieciskais institūts "VNIIGAZ" un institūts "Giprospepgaz". 1966. gadā pēc PSRS Ministru Padomes rīkojuma sākās Inčukalna pazemes gāzes krātuves būvniecība. 1968. gada 9. augustā darbi tika pabeigti, un nākamā gada vasarā krātuvē jau iesūkņēja 92 miljonus m³ Dašavas gāzes. Krātuves nozīme ievērojami palielinājās 1972. gadā pēc Rietumsibirijas maģistrālā gāzesvada izveides. No 1969. līdz 1973. gadam tika īstenota Inčukalna gāzes krātuves paplašināšanas otrā kārtā, bet 1974. gadā - trešā kārtā. Laikposmā no 1974. līdz 1987. gadam krātuvē veica vēl 151 urbumu, kā arī uzcēla otru kompresoru cehu un izveidoja gāzes savākšanas punktus. Aktīvās gāzes apjoms no 1,75 miljardiem m³ gadu gaitā palielinājās līdz 2,205 miljardiem m³ 2002. gadā. Inčukalna krātuves virszemes un pazemes tehnoloģiskās iekārtas nodrošina, ka gāzi porainajā smilšakmens slānī var gan iesūkņēt, gan no tā izsūkņēt. Tas ir tehnoloģiski komplicēts process: vispirms gāze tiek attīrīta no nevēlamajiem piemaisījumiem, tad kompresoru cehā tai tiek paaugstināts iesūkņēšanai nepieciešamais spiediens. Šī procesa laikā stipri paaugstinās gāzes temperatūra, tādēļ vēlāk ipašā cauruļvadu sistēmā tā tiek dzesēta. Tālāk kolektoru iekārtās gāzi vienmērīgi sadala uz 93 ekspluatācijas urbumiem, pa kuriem to iesūkņē krātuvē. Diennakti iespējams iesūkņēt līdz 12 miljoniem m³ gāzes. Aktīvā gāzes patēriņa sezonas laikā gāzi no rezervuāra izsūkņē, tās spiedienu samazina. Pēc žāvēšanas un filtrācijas gāze tiek novadīta maģistrālajā gāzesvadā, no kura tā uzsāk ceļu pie patērētājiem; iesūkņēšanas potenciāls ir 18-20 miljoni m³ gāzes diennakti. Inčukalna krātuvei ir ievērojama nozīme, apgādājot ar gāzi Igaunijas un ziemeļrietumu Krievijas patērētājus. 2001. gadā tika akceptēta jauna kompresoru ceha būvniecība, kas sākās 2002. gadā. Maijā tika parakstīts protokols, kurā noteikts, ka Inčukalna pazemes gāzes krātuve ir pakāpeniski jāpaplašina un ka aktīvās gāzes apjomam krātuvē jāsasniedz 2,5 miljardi m³, bet kopīgajam apjomam - 5 miljardi m³. Latvijai ir unikāla ģeoloģiskā situācija, tai jaunu pazemes gāzes krātuvju izveides potenciālās iespējas ir vēl daudz lielākas: 60.-70. gadu izpētes darbu laikā atklāja vēl 11 vietas ar līdzīgu ģeodēzisko struktūru - par perspektīvāko no tām tiek uzskatīta Dobeļe; kopējais potenciālais aktīvais tilpums šajās pazemes struktūrās sasniedz aptuveni 50 miljardus m³.

Inčukalna pazemes gāzes krātuves
1. kompresoru ceha gāzes dzesētāji.
1971. gads.

1. kompresoru ceha ūdens
sagatavošanas iecirknis. Inčukalnā.
1978. gada oktobris.

Inčukalna pazemes gāzes krātuves
1. kompresoru cehs. 1972. gada
septembris.

Kontaktoru iekārtas gāzes
sausināšanai.
1970. gada 24. augusts.

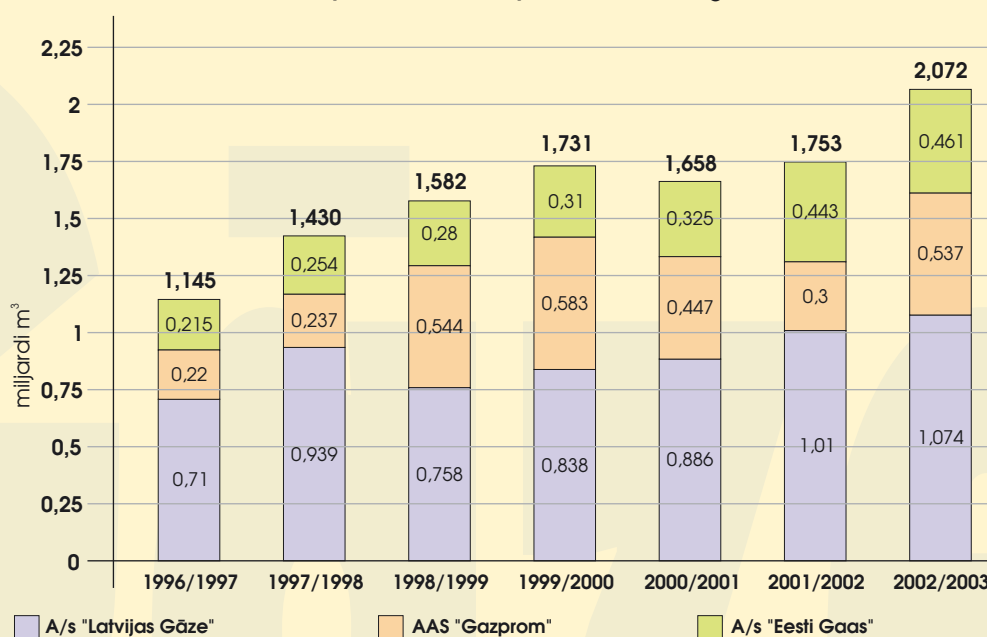

Inčukalna pazemes gāzes krātuves
operators un galvenais ģeologs
darba laikā, 1978. gads.

Inčukalna pazemes gāzes krātuve aizņem 23,2 km² lielu platību Inčukalna, Krimuldas un Sējas pagasta robežās. Biezu, gāzi necaurlaidīgu māla un dolomīta slāņu ieskaitā krātuve ekspluatācijā ir pilnīgi droša un apkārtējai videi nekaitīga. Krātuve sastāv no ģeoloģiskiem veidojumiem, kuros tiek uzglabāta dabasgāze, kā arī apakšzemes un virszemes tehnoloģiskām iekārtām, kas paredzētas gan gāzes iesūkņēšanai ūdens nesējhorizonta slānī, gan tās ievadišanai maģistrālo gāzesvadu sistēmā gāzes izsūkņēšanas periodā.

No Inčukalna PGK apkures sezonās pievadītā dabasgāze (1996-2003).

A/s "Latvijas Gāze" šodien

Diez vai kāds gandrīz pirms pusotra simta gadu, kad tika dibināta pirmā gāzes fabrika Latvijā, spēja prognozēt uzņēmumam tādu nākotni, kāda ir šodienas realitāte. Akciju sabiedrība "Latvijas Gāze" ir viens no lielākajiem Latvijas uzņēmumiem, kurš nodarbojas ar dabai draudzīgā kurināmā - dabasgāzes un sašķidrīnātās gāzes iegādi, uzglabāšanu, transportēšanu, sadalīšanu un realizāciju Latvijā. Tagad, lai apliecinātu akciju sabiedrības "Latvijas Gāze" jaudu un nozīmi ne tikai valsts enerģētikā, bet arī visā ekonomikā, nav vajadzīga daļrunība. Pietiek ar faktiem. Un tie vēsta, ka gāzei jau šobrīd ir noteicošā loma valsts energoresursu tirgū. Tā kā dabasgāze ir viens no ekoloģiski drošiem kurināmā veidiem, paredzams, ka tās daļa kopējā patērētās enerģijas struktūrā vēl pieaugs.

2002. gadā tika pabeigta akciju sabiedrības "Latvijas Gāze" privatizācija. Tās akcionāri ir atklātā a/s "Gazprom", "E.ON Energie AG", "Ruhrgas Energie Beteiligungs - AG" un SIA "ITERA Latvija". Kompānijai ir apmēram 900 tūkstošu klientu: to lielākā daļa ir iedzīvotāji, bet aptuveni 1500 - rūpniecības un komunālie uzņēmumi. Jau vairākus gadus "Latvijas Gāze" ir atzīta par vienu no lielākajiem nodokļu maksātājiem. Uzņēmumam, kurā strādā gandrīz divi tūkstoši darbinieku, raksturīga stabila attīstība šodien un nopietni plāni turpmākai Latvijas gazifikācijai nākotnē.

